

Висновки. Усе вищенаведене пояснює важливість порушеної теми для вітчизняних підприємств та держави в цілому. Глибоке дослідження процесу забезпечення економічної безпеки підприємств як для сучасної науки, так і для практики використання у діяльності суб'єктів господарювання. Керівництву підприємств значну роль потрібно приділяти процесу забезпечення економічної безпеки підприємства, тим самим підвищуючи його конкурентоспроможність. Велика увага повинна приділятися ресурсному забезпеченні підприємства, а зокрема інформаційному та інноваційному. Чим вища економічна безпека підприємства тим максимально ефективніше воно функціонує та тим більший його потенціал розвитку у майбутньому.

Література

1. Козаченко А.В., Пономарев В.П., Ляшенко А.Н. Экономическая безопасность предприятия: сущность и механизм обеспечения: Монография. – К.: Либра, 2003. – 280 с.
2. Пекін А. Економічна безпека підприємств як економіко-правова категорія // Економіст. – 2008. – № 8. – С. 23–25.
3. Василец В.И., Василец С.В. Хорошо ли защищен ваш бизнес? // Безопасность бизнеса. – 2005. – № 1. – С. 18–21.
4. Огорокова Л.Г. Ресурсный потенциал предприятий. – СПб.: С-Пб ГТУ, 2001. – 293 с.
5. Сухорукова Т. Проблема экономической безопасности предприятия // Бизнес-информ. – 1998. – № 19. – С. 43–46.
6. Кашин А.В. Экономическая безопасность предприятия: управленческие решения: автореф. дис... канд. экон. наук / А.В. Кашин – Москва, 2008. – 25 с.

УДК 657.22

В.С. ТРУШ, В.Ф. ЯЦЕНКО
Херсонський національний технічний університет

ЕКОНОМІКА ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ОБЛІКОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КАПІТАЛУ

У статті проведений аналіз наукових поглядів на дослідження капіталу як економічної категорії і об'єкта обліку відповідно історичного розвитку суспільства, можливості його ідентифікації і оцінки для реалізації завдань стратегічного розвитку бізнес-процесів на підприємстві. Доведено, що інформаційна економіка в постіндустріальному суспільстві передбачає персоніфікацію капіталу і набуття особистістю вартісно-речових характеристик. Рекомендовано розглядати людський капітал як об'єкт стратегічного обліку і аналізу та використовувати для оцінювання його евристичні підходи і вербальні аналітичні оцінки.

The article analyzed scientific views on research of capital as economic category and the object of account in accordance with historical development of the society, opportunities of its identification and evaluation for further realization of tasks of business process strategic development at the enterprise. It proves that information economy in post-industrial society foresees personification of capital and person's acquiring cost characteristics. It also recommends considering human capital as the object of strategic account and analysis as well as using its heuristic approaches and verbal analytical estimations for evaluation.

Постановка проблеми. Стратегія розвитку багатьох країн світу, регіонів, областей і окремих підприємств України орієнтуються на ринки сировини і матеріалів, обсяги рухомого і нерухомого майна, запаси товарів і готової продукції, інші матеріальні активи, як на фактори стабільності і гарантії на майбутнє. Проте, головний принцип нової парадигми постіндустріального розвитку суспільства – орієнтація на інтелектуальний, творчий, креативний потенціал. Глобальне інформаційне суспільство, перш за все суспільство розумової праці, яке ґрунтується на використанні знань у всіх сферах діяльності людства: виробництва, медицини, науки, освіти. Адже, відмінність інформаційного суспільства як нової цивілізаційної хвилі це домінування створення і експлуатації нових ідей і знань. Закономірно, зміни, що відбуваються, вимагають інтерпретації основних термінів і понять обліку в контексті формування економіки інформаційного суспільства.

Більшість інвесторів готові вкладати кошти в українські підприємства, що мають активи високої вартості, сподіваючись на ефективне їх використання. “Вартість” висококваліфікованих спеціалістів підприємства залишається на достатньо низькому рівні, що призводить до скорочення кадрів і відтік професіоналів за кордон. Інвестований у бізнес капітал у вигляді внесків власників і засновників є лише засобом досягнення основної мети – отримання економічних вигід у майбутньому. Ділова активність інвестованого капіталу буде залежати від індивідуальних інтелектуальних, трудових якостей співробітників і їх ролі у виробництві, тобто, при такому розумінні економіка інформаційного суспільства передбачає персоніфікацію капіталу і набуття особистістю вартісно-речових характеристик.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми перегляду теоретичних основ бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та постіндустріального суспільства присвячені дослідження Ф.Ф. Бутинця, М.П. Войнаренка, С.Ф. Голова, М.С. Пушкаря, Я.В. Соколова, В.Ф. Палія та інших.

В.Д. Базилевич і В.В. Ільїн справедливо зазначають: “Перехід від індустріального до духовно-інформаційного суспільства, трансформація моделей економічного розвитку під впливом глобалізації економіки, інтелектуалізація праці, дематеріалізація виробництва та перетворення людського капіталу на домінуючу економічного розвитку породжують принципово нові проблеми, які потребують інших концептуальних рішень і переосмислення низки фундаментальних теоретико-методологічних принципів та понять економічної науки” [1, с. 13]. А. Бузгалін і А. Колганов відмічають: “Глобалізація виникає як безпосередня реакція на попередній розвиток: капітал, досягши гранично можливої концентрації в межах національних границь, неминуче прагне реалізувати себе в більш широкому просторовому економічному континуумі й тим самим трансформується в глобальний капітал” [2, с. 6]. Б.З. Мільнер вважає, що капітал у традиційному розумінні, тобто в матеріально-речовій і фінансовій формах, поступово перестав бути основою оцінки вартості підприємства [3, с. 9].

Узагальненням наукових поглядів можна вважати позицію Галини Уманців: “На сучасному етапі традиційна бухгалтерія не може досить ефективно обслуговувати сучасну інтелектуальну економіку, основним потенціалом якої вважаються технології та людські ресурси. Результатом такого недоліку стала суттєва невідповідність даних публічної звітності щодо реального стану підприємства та його ринкової вартості” [4, с. 9].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для підтримки існуючих та отримання нових інвестицій виникає потреба в інформуванні потенційних інвесторів та інших учасників бізнесу про склад, структуру і кругообіг капіталу підприємства, його здатність генерувати майбутні економічні вигоди. Відсутність науково-обґрунтованих інтерпретацій економічної сутності капіталу в постіндустріальному інформаційному суспільстві, неможливість відображення вартості інтелектуального капіталу, виходячи із правил і принципів бухгалтерського обліку, призводить до незадоволення інформаційних очікувань окремих учасників бізнесу щодо адекватної характеристики фактичного стану капіталу з урахуванням викликів економіки постіндустріального суспільства.

Метою статті є аналіз поглядів на дослідження капіталу як економічної категорії і об’єкта обліку відповідно історичного розвитку суспільства, можливості його ідентифікації і оцінки для реалізації завдань стратегічного розвитку бізнес-процесів на підприємстві.

Основний матеріал. Погляди на сутність капіталу як складної і багатоаспектної економічної категорії трансформувалися за різних економічних систем. В економічній літературі його визначали як засоби виробництва, гроші, цінні папери, багатство, здатне приносити дохід, та інше, тобто в загальному – це певне реальне майно чи кошти, здатні створювати нову вартість та приносити дохід.

Л.Г. Ловінська трактує капітал, як “благо, використання якого дає можливість збільшити майбутні блага” [5, с. 50].

Огієр Тім, Рагман Джон, Спайсер Люсінда під капіталом розуміють фінансові ресурси або фонди компанії, приватної особи або держави, що необхідні для створення підприємства або реалізації інвестиційного проекту [6, с. 3].

З позиції теорії бухгалтерського обліку визначення капіталу різними авторами представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Визначення власного капіталу

Автор	Визначення
М.Т. Білуха	Власний капітал визначається вартістю майна суб’єкта господарювання, тобто чистими активами (різниця між вартістю майна і позиковим капіталом) і складається зі статутного, додаткового й резервного капіталу, нерозподіленого прибутку та цільових (спеціальних) фондів [7, с. 13]
Ф.Ф. Бутинець	Власний капітал підприємства визначається як різниця між вартістю його майна і борговими зобов’язаннями, що це частина в активах підприємства, яка залишається після врахування його зобов’язань. Тобто до власного капіталу належать: статутний капітал, пайовий капітал, додатковий вкладений капітал, інший додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал, вилучений капітал [8, с. 56]
В.В. Сопко	Пасив – це капітал, тобто власність відповідної фізичної або юридичної особи на активи – майно і об’єкти (ресурси), які є на підприємстві і які контролюються ним у результаті попередніх (минулих) подій, та використання яких забезпечує збільшення капіталу. Під зобов’язаннями розуміється, що підприємство зобов’язане стосовно власників, акціонерів щодо виплати дивідендів, права виходу зі складу засновників, акціонерів і тощо [9, с. 76]
В.Г. Швець	Власний капітал підприємства визначається вартістю його майна – тобто чистими активами, що обчислюються як різниця між вартістю майна (активів) і залучених коштів [10, с. 35]

В.Ф. Палій вважає капітал та його кругообіг предметом бухгалтерського обліку: “... предметом бухгалтерського обліку є капітал як величина засобів, вкладених у господарську діяльність, його переміщення і трансформація в процесі кругообігу, включаючи прирощення або зменшення в результаті господарської діяльності” [11, с. 55].

В свою чергу, бухгалтерський облік має забезпечити відображення всіх проявів капіталу: капітал – майно (активи), капітал – власність (пасиви), капітал – функція [12, с. 78].

Ю. Ішікава, ґрунтуючись на теорії К. Маркса, дослідив зміни у кругообігу капіталу в ХХ ст. На його думку, спостерігається перехід від індустріального до фінансового та інвестиційного капіталізму, що, в свою

чергу, зумовило перехід від парадигми обліку продуктивного капіталу до парадигми позикового або фіктивного капіталу і, виходячи з цього, він виокремлює кругообіг реального і фіктивного капіталу [13, с. 406].

С.Ф. Голов розширив схему Ю. Ішікави (рис. 1), зв'язок L-N означає екстерналізацію знань, а зв'язок N-N1 – інтерналізацію знань. S – акціонерний капітал, M – грошові кошти, m – дохід посередника, G – товар, L – праця, N – знання, A – засоби виробництва, P – виробництво.

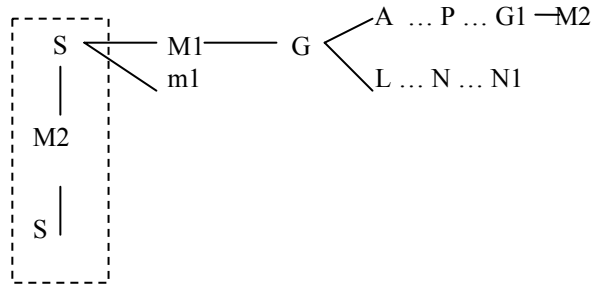

Рис. 1. Кругообіг фізичного, фінансового і інтелектуального капіталу [13, с. 408]

З точки зору бухгалтерського обліку, інтелектуальний капітал включає нематеріальні активи, що відображені на балансі підприємства (інтелектуальна власність), та знання, які не відображені в обліку – знання працівників, їх вміння, організаційна культура тощо [13, с. 407].

Складовою інтелектуального капіталу виступає людський капітал – знання, вміння, ноу-хау, накопичений досвід, капіталізовані в співробітниках підприємства. Визначити реальну кількісну оцінку людському капіталу та відобразити її у фінансовій звітності підприємства на практиці неможливо. З іншого боку, без оцінки кваліфікації, досвіду і здібностей трудових ресурсів неможливо визначити економічну ефективність технічного оснащення:

- недостатній рівень кваліфікації робітників не дозволить максимально використовувати можливості сучасних технологій, подальші інвестиції в переоснащення збиткові;

- неефективний менеджмент і нераціональна організація праці призведе до збитковості будь-якого інвестиційного проекту.

Висновки. Еволюція соціально-економічних відносин сприяє появі нових характеристик традиційних об'єктів обліку, потребуючих трактування і оцінки. В умовах формування економіки постіндустріального інформаційного суспільства великого значення набуває інтелектуальний капітал та його складова – людський. Складність оцінки інтелектуального капіталу та його складових полягає у відсутності конкретного визначення економічної сутності поняття, суб'єктивному виборі методики оцінювання і поглядів експертів. Отже, на сьогодні всі розмови про відображення вартості людського капіталу в балансі підприємства є недоречними, оскільки, структура і зміст фінансової звітності підпорядкований парадигмі матеріально-речового облаштування суспільства.

Людський капітал має важливе значення як об'єкт стратегічного обліку і аналізу:

- для визначення стратегій розвитку бізнес-процесів необхідно дати експертну оцінку людському капіталу, а саме: провести аналіз погодження цілей керівництва і персоналу, дослідити моральний клімат колективу, вивчити наявні навички і вміння співробітників, визначити рівень освіченості і кваліфікації працівників;

- розрахунок очікуваного доходу від вкладеного капіталу повинен враховувати обсяги вкладених в людський капітал ресурсів;

- реалізація інвестиційних проектів повинна проводитися паралельно з вкладенням інвестицій у людський капітал: перепідготовку кадрів, підвищення кваліфікації працівників, покращення організації виробництва і управління підприємством;

Для оцінювання людського капіталу найбільш доречними є евристичні підходи і вербальні аналітичні оцінки.

Література

1. Базилевич В.Д., Ільїн В.В. Інтелектуальна власність: креатини метафізичного пошуку. – К., 2008. – 687 с.
2. Сіденко В. Проблеми формування моделі національного економічного розвитку в контексті глобалізації // Вісник Київського торговельно-економічного університету. – 2008. – № 1. – С. 5–14.
3. Мильнер Б.З. Управление знаниями. – М., 2003. – 412 с.
4. Уманців Г. Облікова інтерпретація інтелектуального капіталу в контексті становлення інформаційної економіки // Бухгалтерський облік і аудит. – 2008. – № 9. – С. 9–15
5. Ловінська Л.Г. Оцінка в бухгалтерському обліку: Монографія. – К.: КНЕУ, 2002. – 276 с.
6. Огієр Тім, Рагман Джон, Спайсер Люсінда. Справжня вартість капіталу: Практичний посібник з прийняття фінансових рішень / пер. з англ.; за наук. ред. О.Б. Ватченко. – Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2007. – 288 с.
7. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. – К.: 2000. – 692 с.

8. Бухгалтерський облік. Навч. посібник / За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ЖІТІ. 2000. – 448 с.
 9. Сопко В.В. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством. – К., 2006. – 526 с.
 10. Швеє В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. – К.: Знання – Прес, 2003. – 444 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
 11. Палий В.Ф. О предмете бухгалтерского учета // Бухгалтерский учет. – 2006. – № 5. – С. 55–58.
 12. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку. – Житомир, 2005. – 548 с.
 13. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку: Монографія. – К.: ЦНЛ, 2007. – 522 с.

УДК 338.24

В.Л. АКУЛЕНКО, І.В. МАМЧУК
Шосткінський інститут Сумського державного університету

ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено питання екологічного менеджменту з забезпеченням екологічної безпеки підприємства. Розглянуто рівні безпеки підприємства, визначені інтегральні показники з відношенням їх до класів економічної безпеки підприємств.

The article considers the problem of ecological management with providing ecological security of an enterprise. It regards enterprises levels of security and determines integral indicators with their reference to the classes of economic security of enterprises.

Постановка проблеми і її зв'язок із найважливішими науковими та практичними завданнями. На всіх стадіях свого розвитку людина була тісно зв'язана з навколишнім світом. Але з тих пір як з'явилося високо-індустріальне суспільство, небезпечне втручання людини в природу різко підсилювалося, розширився обсяг цього втручання, воно стало багатообразне і зараз грозить стати глобальною небезпекою для людства. На сьогоднішній день політична та економічна нестабільність в Україні привели к ризиковому характеру підприємницької діяльності, невизначеність і непередбачуваність різних факторів зовнішнього середовища актуалізували проблему виживання підприємства в існуючих умовах господарювання [1]. На сучасному етапі розвитку економіки України зростає роль процесів екологізації виробництва, реалізація яких дозволить розв'язувати конкретні еколого-економічні проблеми на рівні підприємства.

Вагомий внесок у процес економічної безпеки підприємства роблять ґрунтовні наукові монографії О.І. Барановського [2] та В.І. Мунтяна [3]. Проблемами екологічного менеджменту займалися вітчизняні та закордонні вчені Н. Пахомова, К. Ріхтер, А. Ендрес, О.М. Теліженко, В.В. Сабадаж, В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк, Т.П. Галушкіна та ін. Взаємодія людини з природою, так названий антропогенний тиск на екологію, привело до того, що однією з глобальних проблем дійсного часу стала проблема екологічної безпеки. Актуальним є питання: яким чином запобігти або звести до мінімуму важкі наслідки надзвичайних ситуацій, обумовлених аваріями, забрудненням і руйнуванням біосфери, стихійними лихами.

Метою статті є обґрунтування екологічного менеджменту в контексті екологічної безпеки підприємства з визначенням інтегральних показників економічної безпеки підприємства.

Виклад основного матеріалу досліджень. Концепція абсолютної безпеки недавнього часу була фундаментом, на якому будувалися нормативи безпеки в усім світі. Для запобігання аварій упроваджувалися додаткові технічні пристрої – інженерні системи безпеки, приймалися організаційні заходи, що забезпечують високий рівень дисципліни, чіткий регламент роботи. Вважалося, що такий інженерний підхід дозволяє виключити будь-яку небезпеку для населення і навколишнього середовища.

Екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища при якому забезпечується попередження погіршення екологічного стану та виникає небезпека для здоров'я людей. Одними з основних причин, що призвели до загрозливого стану навколишнього середовища є відсутність ефективного контролю за охороною навколишнього природного середовища, несприятлива структура промислового виробництва з високою концентрацією екологічно шкідливих виробництв, застаріла технологія виробництва, висока матеріалоемність та енергоемність виробництва, низький рівень ефективності експлуатації існуючих природоохоронних об'єктів, а також відсутність належних правових і економічних механізмів які стимулювали б розвиток екологічно безпечних технологій.

Під економічною безпекою треба розуміти такий стан соціально-технічної системи підприємства, котрий дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою наявних ресурсів, підприємницьких здібностей менеджерів, а також структурної організації та зв'язків менеджменту.

Процес взаємодії на екосистему, на сьогоднішній день, не може відбуватися спонтанно, тому слід впровадити заходи, які були б здатні поліпшити екологічну самостійність економічних суб'єктів, тобто систему EMAS. Це призведе до забезпечення підприємству “кредиту довіри” в відносинах з усіма зацікавленими в його діяльності сторонами. Такий процес називається екологічним менеджментом.